

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ЧЕРКАСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ІМЕНІ ГЕРОЇВ ЧОРНОБИЛЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Предмет: «Юридична психологія»

ЛЕКЦІЯ 1.1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

1. МІСЦЕ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ В СИСТЕМІ НАУК, ЇЇ ОБ'ЄКТ І ПРЕДМЕТ

Юридична психологія — галузь психологічних знань та досліджень, що вивчає факти, закономірності і механізми людської психіки у сфері правових відносин і правової поведінки та розробляє рекомендації щодо підвищення ефективності правотворчої, правоохоронної і правозастосовної діяльності.

Об’єктом юридичної психології є особистість як свідомий індивід, що має певний соціальний статус і виконує конкретні соціальні функції в системі “людина – суспільство – право”.

Предмет юридичної психології – психологічні особливості правового опосередкування поведінки особистості (групи) у сфері правової дійсності.

Основні категорії юридичної психології є похідними від категорій психологічної науки:

- СВІДОМІСТЬ,

- ОСОБИСТІТЬ,

- ДІЯЛЬНІСТЬ.

Свідомість – вищий рівень психічного відображення дійсності і саморегуляції, притаманний людині як суспільно-історичній істоті, що характеризується наступними **ознаками**:

- здатністю засвоювати правові знання, визначати своє ставлення до правових норм (категорій, інститутів) та поводитися відповідно до їх вимог.

Особистість – активний носій свідомості, який має індивідуально-типову структуру психологічних властивостей, вибірково ставиться до оточуючої дійсності та виконує певні соціальні ролі, що визначаються включеністю у суспільні відносини та спільну діяльність:

основними категоріями юридичної психології у цій площині слід вважати “особистість злочинця” та “особистість юриста”.

Діяльність – вища, притаманна лише людині форма активності, у процесі якої досягається усвідомлена мета, пов’язана з задоволенням певної потреби та детермінована відповідним мотивом (сукупністю мотивів):

відповідно, юридична психологія вивчає психологічні аспекти “злочинної діяльності” та “юридичної (правотворчої, правоохоронної, правозастосовчої тощо) діяльності”.

2. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТА СУЧАСНІ НАПРЯМИ ЮРИИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

В історичній ретроспективі можна виділити такі основні етапи розвитку юридичної психології:

I – описовий (з давнини до початку XIX ст.);

II – порівняльно-аналітичний (XIX ст.);

III – природничо-науковий (з початку XX ст. до теперішнього часу).

Історія юридичної психології в нашій країні нараховує понад три століття. Можна виділити три етапи її розвитку:

1) кінець XVII ст. – перша половина XVIII ст. (епоха Просвіти) – перші спроби проникнути в психологію (душу) злочинця, критично осмислити психологію людей, що вершать правосуддя;

2) кінець XVIII ст. – остання чверть XIX ст. – характеризується початком читання курсів із юридичній психології;

3) XX ст. – початок XXI ст. – оформлення юридичної психології як галузі психологічної науки і становлення її як експериментальної дисципліни;

Юридична психологія в Україні сьогодні представлена такими основними напрямками:

1) кримінальна психологія – психологічні закономірності формування антисуспільної спрямованості особистості, мотивів вчинення злочинів, особливості виникнення і динаміки протиправних установок поведінки; психологія формування та розвитку злочинних груп (натовпу) тощо;

2) психологія процесуальної (слідчої, судової, адвокатської та ін.) **і непроцесуальної** (оперативно-розшукової, управлінської та ін.) діяльності – психологічні засади розкриття і розслідування злочинів;

3) пенітенціарна психологія – психологічні закономірності динаміки особистості у процесі відбування покарання, у тому числі – у місцях позбавлення волі, особливості формування і функціонування мікрогруп засуджених;

4) **правова психологія** – психологічні аспекти правотворчості і змісту права, загальної і спеціальної превенції закону, його впливу на формування правосвідомості (суспільної та індивідуальної) та суб'єктів правовідносин;

5) **психологія юридичної праці** – психологічні аспекти професійного психологічного відбору, психологічного супроводження оперативно-службових заходів, психологічної підготовки фахівців для здійснення юридичної діяльності;

6) **судово-психологічна експертиза** та інші форми використання спеціальних психологічних знань в юрисдикційному процесі (кримінальному, цивільному, адміністративному).

3. ПРИНЦИПИ І МЕТОДИ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Основними принципами юридичної психології визначено: 1) принцип розвитку – безупинних кількісних та якісних змін психічних явищ;

2) принцип детермінізму (причинної обумовленості) – залежності розвитку психіки від способу життя (подій, життєвих ситуацій) людини;

3) принцип єдності свідомості і діяльності – свідомість є внутрішнім змістом діяльності, а діяльність її зовнішнім відображенням.

Основними методами наукового дослідження в юридичній психології є:

- спостереження,
- експеримент,
- вивчення продуктів (результатів) діяльності,
- тестування (анкетування)
- експертне оцінювання.

- **Спостереження** – цілеспрямоване вивчення особистості на основі сприймання її дій та вчинків за природних умов життєдіяльності (наприклад, слідчий при проведенні допиту фіксує особливості поведінки та проявів психіки допитуваного, не акцентуючи на цьому уваги, щоб не зникла природність поведінки).
- **Експеримент** – збирання фактів за спеціально створених умов, які забезпечують активний прояв психічних явищ, що вивчаються (наприклад, при допиті експериментальною умовою є повідомлення допитуваному невідомих йому слідчих матеріалів, варіювання тактики допиту).

- **Бесіда** (анкетування, інтерв'ю, тестування) – вивчення особи за допомогою виконання нею певних завдань або відповідей на сукупність запитань.
- **Вивчення продуктів (результатів) діяльності** – одержання інформації фактів за допомогою аналізу матеріальних результатів психічної активності (прикладом застосування цього методу може бути аналіз почерку, аудіозапису тощо).

- **Метод експертних оцінок** полягає в одержанні відомостей про людину від осіб, які можуть досить повно та компетентно її характеризувати (наприклад, реалізацією експертного оцінювання є опитування родичів, друзів, знайомих, співробітників).
- **Методи психологічного впливу** – активна та цілеспрямована діяльність, метою якої є зміна параметрів психіки чи поведінки об'єкта спілкування (для розкриття і розслідування злочинів, встановлення їх причин, ресоціалізації засуджених, адаптації їх до відповідного соціального середовища, а також для формування і розвитку необхідних професійно важливих властивостей і якостей фахівців).

Теми рефератів

1. Психологія права.
2. Право як фактор соціальної регуляції поведінки особистості.
3. Правова психологія спільностей.
4. Правова психологія особистості.
5. Соціально-психологічні аспекти ефективного правотворення.
6. Психологія особистої безпеки людини.
7. Історія становлення юридичної психології з античності до наших днів.
8. Головні постаті юридичної психології.
9. Сучасний стан та розвиток юридичної психології в Україні.

Література

- Коновалова В.О. Юридична психологія: Підручник / В. О. Коновалова, В.Ю. Шепітько. — 2-ге вид., перероб. і доп. — Х.: Право, 2008. — С. 5-31.